

INTERVJUU REGIONAALDIREKTOR MARGE TIIDUSEGA

Foto P. Pillaku arhiivist

KGB aruannete publikatsioonide esitlusel Riigiarhiivis novembris 1997. Vasakult kujundaja Jüri Titov, Peep Pillak, Marge Tiidus ja Tiit Noormets.

Kuidas on Teie täielik ametinimetus? Vahepeal, kui te puhkuse ajal riigiarhivaari asendasite, kõlas see vist eriti peenelt.

Õnneks on see eriti peen aeg möödas. Nimetus on riigiarhivaari asetäitja, Põhja regionaaldirektori kt. Nimi on, nagu ta on. Tegelikult piisaks riigiarhivaari asetäitjast. Ei tea, miks sinna taha seda lohisevat regiooni ja direktorit veel vaja on.

Sellel aastal on toimunud arhiivinduses suured muudatused. On moodustatud Rahvusarhiiv Põhja ja Lõuna regiooniga. Mis õieti Põhja regiooni alla käib?

Kõik, mis põhjas. Põhja regiooni alla kuuluvad kõik Tallinnas paiknevad arhiivid välja arvatud Linnaarhiiv, mis on omaette – seega endine Riigiarhiiv, Riigiarhiivi filiaal(Parteiarhiiv), Filmiarhiiv ning maa-arhiivid.

Enamvähem siis nagu endine Eesti kubermang. Teatavasti alluvad mõned valdkonnad otse Lõuna regioonile, Tartule. Millised valdkonnad kuuluvad Põhja regiooni alla ehk mida üle-eestiliselt juhitakse Tallinnast?

Arhiiviregister ja järelevalve, eraarhiivide ja infotehnoloogia osakond.

Mis on saanud endisest Riigiarhiivist? Natuke naljakas on Eesti Rahvusarhiivist Tallinnas saata kirju Tartusse Eesti Rahvusarhiivi. Kas ja mil määral Riigiarhiivi nime üldse kasutatakse?

Nime kasutamise eest kedagi karistada ei saa. Nimetamise küsimus on praegu üldse väga keeruline ja segane. Kõik on kuidagi väga ametlikuks läinud, nimed ise lohisevad. Mõiste Rahvusarhiiv peaks ise midagi

lahti selgitama. Vanad nimetused olid lihtsamad. Asjad on läinud keerulisemaks ning alati ei saa inimesed aru, millega on tegemist. Me ei ole ka ise ajakirjanduses küllalt seletanud, mis asi see Rahvusarhiiv on, mida osakonnad endast kujutavad, mis on saanud Ajalooarhiivist ja Riigiarhiivist. Kas neid enam üldse ei ole, või kui, siis millisel kujul nad on?

Kas Riigiarhiiv on siis olemas?

Kas Riigiarhiivi osakond on siis olemas või ei ole? Me peaksime kasutama väga suurt jõudu, et see niinimetatud Riigiarhiiv ära likvideerida. Aeg-ajalt mul keel vääratab ja ma käin Võidu väljakul. Traditsioon käib ju edasi. Arhiivi sees me veel saame nendest muutustest aru, kuid väljaspool arhiivi on küll suur segadus. Eks siin ole veel väga suur töö teha. Võib-olla peab ka arhiivisiseselt tegema muutusi, sest paberi peal ja mõtetes on palju lihtsam ümberkujundusi teha, paraku teeb tegelik elu omad parandused ning alati ei pruugi need valed olla.

Saan aru, et tegemist on väga keerulise reformi esimese etapiga, kus valitsusasutustele esitatud nõuetega on üle pingutatud. Nagu öeldakse, aeg paneb paika. Osa inimesi töötab Lõuna regiooni alluvuses Tallinnas Põhja regiooni juures. Kas Põhja regiooni alluvuses töötab sama palju Tartu inimesi?

Kas see jaotus on kõige õigem ja õnnestunum – eks aeg paneb ka selle paika. Jutt on valitsusasutusele esitatud nõuetest, funktsionaalsetest osakondadest – kuidas me neid oma funktsioone jagame, kui Eestis on praktiliselt kaks suuremat arhiivikeskust – üks Tartus ja teine Tallinnas. Samuti kaks suuremat nn keskarhiivi. Kas me likvideerime kogu siiani tehtu ja ehitame üles korraliku ja nõuetekohase arhiiv-ministeeriumi või lähtume arhiivist ja püüame säilitada kõik siiani olnud parima. Eesti-suguses väikeses riigis piisaks ühest arhiivist, kuid samas ei saa ja ei tohi kaotada ei Ajalooarhiivi ega Riigiarhiivi.

See ongi Eesti eripära.

Eripära, jah. Me ei saa neid asju teha päris samamoodi nagu mõni ministeerium või sellesarnane asutus. Peame lähtuma ikkagi sellest, kus oleme ja kuhu jõuda tahame. Vägisi ümbertegemine lõpeb krahhiga.

Juulikuises Eesti Ekspressis leiti, et arhiiviasjad on muutunud inimestele keerukaks ja nad ei saa muudatuste mõttest aru.

Võib nii ollagi, et ei saa aru ja see on meie viga, et me ei ole selgitanud. Nagu ikka need uue asjaga seotud raskused. Jumal löi ka maailma – ma ei usu, et ta kõik korraga tegi. Tal läks ka midagi untsu. Ka meie näeme, et midagi on valesti tehtud, midagi on vaja hoopis muuta, midagi on väga hästi välja tulnud.

Endist Riigiarhiivi tabanud ruumikitsikuse järgi võib otsustada, et igasugune reorganiseerimine või koondamine viib kokkuvõttes töötajate arvu suurenemiseni.

Tallinnas ei ole inimeste arv suurenenud, on pigem vähenenud, kuid mitmed funktsioonid on tulnud juurde.

Kas see mulje on tekkinud sellest, et siia on tulnud inimesi endisest arhiivide osakonnast Toompealt?

Jah, Toompealt on tulnud siia inimesi, aga siit on inimesi ka ära läinud.

Nii et üldkokkuvõttes on töötajate hulk sama?

Kui võtta kogu riigi ulatuses, siis inimeste arv vähenes. Samas on Rahvusarhiiv hakanud tegema asju, mida ta varem ei teinud. Register on täiesti uus asi. Samas on tulekul digitaalarhiiv, mille peale kõik ei julge veel kõva häälega mõeldagi. Tallinnas alustati jälle konserveerimisega, tagatisfondi loomisega. Vahearhiivindus on ju täiesti uus, samuti eraarhiivindus ja register.

On räägitud atesteerimisest ja arhivaaridele esitatavate nõuete suurenemisest.

Kes on arhivaar või tahab saada arhivaari kutsetunnistust, peab selle atesteerimise läbi tegema. Kahe aasta jooksul tuleb meil sooritada tohutu teaduslik ja kultuuriline ja ma ei tea veel milline revolutsioon ja seda praktiliselt samade inimeste, sama inimestehulgaga. Lisaks on arhivaar ka riigiametnik, kes samuti kahe aasta jooksul peab läbima ametniku koolituse ja saama atesteeritud.

Koolitusega on alustatud. Kuidas esimesi õppusi hinnata?

Esimeste õppuste mõte oli stressi maha võtta ja selgitada, mis meid ees ootab. Kes need riigiametnikud on ja mida peab selleks teadma ja tegema. Muudatustest alates on kõik inimesed olnud väga tugeva pinge all. Vajalik informatsioon ei liigu veel nii nagu vaja. Sellepärast oligi siis esimestel õppustel nii suur rõhk psühholoogial.

Võib-olla veel pisut Põhja regiooni osakonnast ja sellest, mis siia alla käib?

Põhja regiooni juhib regionaaldirektor, keda abistab nõunik. Talle alluvad osakonnad ja maa-arhiivid ning filmiarhiiv.

On ju veel ka talitused. Aga millised osakonnad asuvad Tallinnas?

Suurim on ikka riigiarhiiviosakond. Järgmisena võib öelda, kas vana uus või uus vana – järelevalveosakond. Siis tuleb infotehnoloogia. Ei oska hetkel öeldagi, mis selle täpselt nimeks saab, see on käinud nii ja naa. Siis on arhiiviregistri ja infosüsteemi osakond ja eraarhiiv. Ning meil on veel ka talitused, mille pea asub Tartus – osa teadusest, haldusest.

Raamatupidamine on Tartus?

Pearaamatupidaja on Tartus, jah, aga ma ei usu, et keegi Tallinna inimestest on sellepärast pidanud Tartus palga või komanderingurahade järel käima.

Kas maa-arhiivides juhtkond muutus?

Alluvus muutus. Praegu on enamik kohusetäitjad. Suuremal osal, kes ei saanud kohe maa-arhivaariks, jäi asi seisma hariduse taha.

Mis on saanud seoses KGB dokumentidega viimasel ajal vägagi populaarseks muutunud Parteiarhiivist?

Eelmisel nädalal käisin seal, siis paistis ta täpselt samamoodi – Tõnismägi 16. Midagi pole sealt ära viidud, ära toodud, inimesed kasutavad arhiivi samamoodi nagu varem. Nime järgi oli ta enne Riigiarhiivi Filiaal, nüüd on ta Rahvusarhiivi osa ja kuulub oma hoidlatega Riigiarhiivi osakonda. Minu arvates tegelevad seal inimesed samade asjadega, mis enne. Näiteks need, kes tegid teadust, teevad seda edasi.

Seal on vist ka Eraarhiiv?

Jah, see on loodud arhiivi uutest funktsioonidest lähtudes.

Kui lugeda Eesti Ekspressi, siis Tõnismäe lugemissaal allub Maneeži tänava lugemissaalile.

Pigem on tegemist koostööga. See tähendab, et neil on üks teenindustalituse juhataja. Pole ju mõtet lugemissaali, kus töötab kaks-kolm inimest, panna ametisse omaette juhataja. Samas aga peab keegi seda asja vedama. Just juhtkonna osas on püütud kokku hoida.

On veel üks suur arhiiv – filmiarhiiv. Nüüd on ta vist Eriarhiiv. Esimesel hetkel tekib tunne, et Eriarhiiv – see võiks olla KGB arhiiv.

Selle üle võib vaielda. Tegelikult Eestis ongi ainult eriarhiivid – Ajalooarhiiv on samuti omamoodi eriarhiiv, Riigiarhiiv on omaette eriarhiiv. Igal on mingi omapära, mis teeb ta eriliseks. Linnaarhiiv on samuti eriline. Miks siis filmiarhiiv on liiga palju eriline? On lihtsalt ebaõnnestunud sõnad ja nimetused.

Kui nõukogude ajal oli mingisugune kultuuriasutus, siis pidi olema palee, et töötajate palk oleks kõrgem. Praegu nimest vist nii palju ei sõltu, kas on eriarhiiv või pole, rohkem sõltub statuudist – kas on valitsusasutus või mingit muud tüüpi värk. Kuulu järgi oli filmiarhiiv iseseisvana korraliku eelarvega asutus, kes nüüd rahaliselt kaotas.

Eks selles ongi kõige suurem konks, et igapäev omaette oli suhteliselt korralik eelarve. See ei käi küll kõigi kohta, aga on ka näiteid, kus seda kasutati väga ebaotstarbekalt.

Filmiarhiiv on väga spetsiifiline ja ütleme, et ta on täpselt samas staatuses, mis Riigiarhiivi osakond. Ega väga suurt vahet olegi, ka tema saab oma komanderingurahad ja palgad Tartust. Aga, mis on nüüdse süsteemi eelis? Kõige lihtsam näide – juba see, kui väga tarbitavaid materjale hulgi osta, annab väga suure kokkuhoiu. Kantselei kulude pealt on võimalik kokku hoida. Rahvusarhiivis piisab paarist oma ala spetsialistist. Iga arhiiv ei suudaks ega ole ka igas arhiivis otstarbekas pidada ülal selliseid spetsialiste.

Intervjuust riigiarhiivaar Jaak Rannaga jäi kõlama mõte, et uus süsteem annab paremaid võimalusi suuremaid projekte ellu viia, näiteks ehitada mingi asi lõpuni.

Minu arvates on süsteem siis tugev, kui kõik tema osad on võrdselt välja arendatud. Mitte nii, et mõni asi on kõrgele arenenud, teine aga allpool igasugust arvestust. Selline süsteem ei hakka tööle. Rahvusarhiivi üks eesmärke ongi, et kogu arhiivinduslik süsteem areneks ühtlaselt.

Võib-olla oli enne üks või teine endine arhiiv paremini kindlustatud. Olukorrad muutuvad ning nüüdsest on paremini võimalik ressursse vastavalt vajadusele ümber paigutada.

On üks täiesti omaette arhiiv – Tallinna Linnaarhiiv. Kas Rahvusarhiiv koordineerib kuidagimoodi oma tegevust Linnaarhiiviga?

Teine samasugune on Narva, mis alles sai munitsipaalarhiivi staatus. Loomulikult peab linnaarhiividega side olema, meil on palju ühiseid asju jagada ja arendada. Kunagi on see süsteem segamini läinud – kui linnaarhiiv ei olnud puhtalt munitsipaalarhiiv. Nüüd ta on seda jälle. Loodan, et meil on jätkuvalt hea koostöö.

Tartus valmib vahearhiiv. Kuidas on negatiivne riigieelarve mõjutanud Põhja regiooni seisundit? Milliseid ehitusi või rekonstrueerimisi on Põhja regioonis ette näha?

Vahearhiivi ehitamisel ongi näha uue süsteemi eeliseid. Vana süsteemi järgi oleksime jõudnud aastaga parimal juhul üksnes Tallinna ja Tartu arhiivide vundamentideni. Tartu vahearhiiv oli väiksem, mistõttu oli otstarbekas ta esimesena valmis ehitada. Ta ehitati kuue kuuga valmis. Ega Madara tänava arhiivgi ehitamata jää.

Lõuna regioonis ehitatakse Valga arhiivi. Kuidas on lood Põhja regiooni maa-arhiividega?

Raplas lõpetatakse arhiivi ümberehitus. Osa Riigiarhiivi vahearhiivi materjalidest läheb ajutiselt sinna. Niisiis on Rapla arhiiv ka kui vahearhiivi vahearhiiv. Harju maa-arhiiv kolib amortiseerunud hoonetest Tõnismägi 16 majja, hoidlad lähevad Tallinnast välja samuti Raplasse.

Tõnismägi 16 on ju endine Parteiarhiiv. Kuhu Harju arhiiv kolib?

Parteiarhiivi endisesse restorani, sest arhiivi ülesanne ei ole toitlustamine, kuid me peame operatiivselt suutma oma vastuvõetud materjalid paigutama pindadele.

Riigiarhiivi hoones käib remont. Kas ka Riigiarhiivi hoonetele on kavandatud juurdeehitus nagu Ajalooarhiivile?

Riigiarhiivile Maneeži tänavale juurde ehitada pole võimalik ega mõttekaski. Heitgaaside ja muude tingimuste tõttu ei ole see koht südalinnas hoidlatele kõige sobivam. Tulevikus on mõtet viia Riigiarhiiv uude kohta.

Aga lugejatele, arhiivikasutajatele on see koht vastuvõetav, lähedal. Arhiiv ei tohiks kasutajast kaugel olla.

Aga mis Madara tänavalgi viga on? Ka see ei ole ju kesklinnast teab kui kaugel.

Minu teada on ümberehitused pooleli ka endises Filmiarhiivis. Kas rahanappus on ka neid mõjutanud?

Kui Filmiarhiivi ehitama hakati, ei osatud kõiki vajadusi ette arvestada. Olukorrad on muutunud. Ehitus seal loomulikult jätkub.

Milliseid muudatusi on veel oodata?

Olemasolevad muudatused tuleb ellu viia.

Mida olulist ei osanud Teilt küsida?

Eks need olulised küsimused tulevad ikka siis meelde, kui neid enam ei ole võimalik küsida.

Kui enne Rahvusarhiivi moodustamist ei teadnud Riigiarhiivi töötajad kuigi palju, mida Ajalooarhiivis tehakse, ei tundnud õieti teisi arhiivijuhte, siis nüüd puutume sagedasti kokku. Me mõistame üksteist paremini ja oskame paremini ühendada oma eesmärged. Mulle väga meeldib see, et meil on tekkinud väga head suhted Ajalooarhiiviga. Võib-olla me varem ei osanud piisavalt hinnata teineteise eripärasusi ja leida ühiseid jooni. Mõnes mõttes on see "uus elu" tunduvalt keerulisem, kuid loodan, et hea meeskonnatöö tulemusena on võimalik luua hästifunktsioneeriv Rahvusarhiiv.